

UČEBNÍ TEXTY VYSOKÝCH ŠKOL

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA FILOSOFICKÁ

DŽINISMUS

Prof. dr. Otakar Pertold, DrSc.

1966

STÁTNÍ PEDAGOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ

PRAHA

Redakční poznámka

Tato práce byla napsána před více než třiceti lety. K jejímu knižnímu vydání tehdy nedošlo, třebaže byla již vytištěna a revidována autorem ve stránkových korekturách. Odstupem tří desetiletí však neztratila nic na své vnitřní hodnotě. Prof. dr. Otakar Pertold, DrSc., nositel Řádu práce, byl jedním z několika málo evropských indologů, jimž se podařilo proniknout až k samému jádru džinismu, onoho početně menšinového, avšak historicky i kulturně významného indického náboženství. Jeho práce je proto i dnes cenným příspěvkem k hlubšímu poznání spletité soustavy indických náboženství.

Z různých důvodů nebylo možno beze zbytku zahladit všechny stopy, jimiž toto dílo poznamenal zub času. Pod nedokonalou omítkou se však skrývá vědecká práce velikých hodnot, jež jsou výsledkem celoživotní práce jednoho z našich nej přednějších indologů, zakladatele a nadšeného průkopníka srovnávací vědy náboženské na filosofické fakultě Karlovy university v Praze.

...

Přepis indických slov je upraven podle zásad českého pravopisu. Hlásky t, th, d, dh a n, jež se v češtině nevyskytují, čteme jako t, th, d, dh a n.

Tam, kde jsou citována díla moderních indických autorů, je zachován způsob, jakým sami svá jména přepisují. V takových případech je nutno číst j jako dž, y jako j, sh jako š apod.

PŘEDMLUVA

Džinismus je jedno z nejméně známých náboženství. Zejména v Evropě se jeho studiu věnovalo poměrně velmi málo badatelů. Příčinou toho snad bylo, že náboženské spisy džinistické jsou většinou dosti nesnadno přístupné, jsou složeny v rozličných jazycích, z nichž mnohé nejsou dodnes ani náležitě vědecky, zejména lexikograficky, zpracovány. Kromě toho náboženství džinistické tím, že má dosti málo vyznavačů, nezdá se být tak důležité, jako např. buddhismus. A přece je to omyl. Džinismus je jedno z nejdůležitějších náboženství pro studium obecné vědy náboženské, protože to je náboženství naprosto intelektualistické, založené čistě na rozumové činnosti člověka, náboženství, které potlačilo stránku citovou na nezbytné minimum, aby náboženský ráz nebyl setřen z nauky úplně. Tím právě je džinismus jedna z mezních hodnot náboženství a zároveň silný argument proti těm, kdo tvrdí, že náboženství není založeno na činnosti rozumové, nýbrž jedině a výhradně na citu. Po této stránce šel džinismus dále než buddhismus a na své rozumové úrovni se dodnes udržel. Kromě toho je džinismus ve svých prvopočátcích starší než buddhismus.

Tyto dva důvody především mě vedly k tomu, abych zpracoval džinistické náboženství soustavně. Mimo to mě k tomu vedlo i to, že jsme dosud v české literatuře neměli zevrubné pojednání o džinismu.¹⁾

Dvou věcí se musím dotknout alespoň zběžnou zmínkou dříve, než přistoupím k vlastní látce. Jsou to nejprve název tohoto náboženství a za druhé jména a citáty.

Obvyklé názvy tohoto náboženství v cizině až dosud jsou džinismus (psáno Jinism, Djinisme a pod.) a džainismus (psáno Jainism, Djainisme). Oba tyto tvary jsou tvořeny latinskou koncovkou od sanskrtského kmene. Proto jsem je chtěl nahradit slovem, tvořeným koncovkou českou. Zesílený kmen džaina- znamená v sanskrtu původ od džina, znamená tedy džainah "džinův vyzhavač" nebo "džinovec"; džinovo náboženství by se podle toho mělo nazývat džinovství nebo džainství. S ohledem na zvyk, ustálený vlivem cizojazyčných spisů, ponechávám tvar džinismus, jako máme tvary buddhismus, hinduismus atd.

Nesnáz je s rozličnými jmény, názvy a citáty džinistických náboženských spisů, protože jsou sepsány v rozličných indických jazycích, v nichž ta slova mají často podobu tak různou, že neodborník nesnadno pozná jejich souvislost.

Základní džinistické spisy jsou psány v prákrtu ardhmagadhí a zdálo by se, že by bylo nejučelnější užívat prákrtského pravopisu. Ale tyto spisy náležejí jen jedné sektě a nejsou nikterak nejrozšířenější mezi džinisty, třebaže tvoří základ náboženské nauky. Velká většina džinistických spisů je psána sanskrtem a mniši všech sekt užívají nyní terminologie výhradně sanskrtské. Za svého pobytu v Indii jsem se dokonce přesvědčil, že méně vzdělaní mniši a většina věřících prákrtským tvarům jmen a názvů vůbec nerozumějí. Proto jsem se rozhodl uvádět vesměs tvary sanskrtské a podle potřeby v závorce tvary prákrtské nebo i z jiných jazyků. Při citátech ovšem nezbylo mi nic jiného, než je uvádět v původním jazyce toho kterého spisu, samo sebou se rozumí s českým překladem.

Při rozdělení látky odchýlil jsem se od dosavadních zvyklostí věnovat hlavní pozornost mytickým dějinám džinismu a s tím souvisící kosmologii. Hlavní váhu kladu na džinistickou nauku, jak se nám jeví v teologii, metafysice, etice a na jejich praktické upotřebení v lidském životě. Obracím tedy svou hlavní pozornost k živé nauce džinistické, opíraje se ovšem při tom o tradici náboženských spisů. Při tom je třeba předem podotknout, že džinistické pojmy, které překládám slovy teologie, metafysika, etika, nekryjí se přesně se stejnojmennými obory západními, jsou jim však přece tak blízké, že nemůže nastat zmatek.

Ještě zbývá, abych se stručně zmínil o svých studiích džinismu. Značnou pozornost jsem věnoval džinismu již za svého prvního pobytu v Indii (1909-1910), kdy jsem byl upozorněn na toto náboženství a hlavně na jeho stavitelské umění spisy Feistmantelovými. Od té doby jsem již neodvrátil pozornost od tohoto zajímavého náboženství. Proniknout však do všech jeho záhad a poznat je v rozličných jeho formách, v podobě knižní i v podobě živé víry lidu podařilo se mi teprve za druhého pobytu v Indii (1920-1923). Přispěla k tomu velice náhoda, která mi dopřála seznámit se s vedoucími mnichy džinistické školy tapá-gačchy, sekty světámbarů. Byl to zejména zesnulý představený tapá-gačchy Šástravišárada Džaináčárja Vidžajadharmasúri a tehdejší upádhjájah (nynější představený gačchy Itihásatattva Mahódadhi Džaináčárja Vidžajéndrasúri), kteří mě radou a pomocí vedli při studiu džinismu jako moji guruové. Mimo ně byli to ještě mniši Njájavidžaja a Mangalvidžaja, na jejichž pomoc a radu s vděčností rád vzpomínám. Z džinistů laiků činně mi pomáhal zejména prof. Hiralál R. Kápadija, jehož zásluha spočívá především v tom, že mě upozornil na důležitost znalosti jazyka gudžarátí a že mě ho naučil tak, že se mně otevřely brány osobního styku s džinistickými mnichy a veliká novodobá džinistická literatura náboženská i světská. Džinistickými knihami mě zásobovali nezištně pánové Gulabčand a Dživančand S. Lálabhái, kromě ovšem již uvedených mnichů. Alespoň zmínit se musím také o p. Surádžmálovi Lálabháim, jenž mě uvedl ve styk s mnichy sekty sthánakavásiní, k níž sám náleží. Všem těmto osobám jsem

velice zavázán za radu a pomoc, se kterou mě podporovali při studiu džinismu a pokládám to za svou povinnost vzdát jim na tomto místě díky.

Ke konci ještě musím poznamenat, že tato práce byla původně myšlena jako úvod k překladu Njájavidžajova Džainadaršana, soustavného to džinistického katechismu, sepsaného pro nedžinisty. Ale během práce vzrostl úvod na samostatné dílo. Tím se stalo, že často cituji spis Njájavidžajův, čemuž bych se byl jinak pravděpodobně vyhnul. Tyto citáty jsem se však rozhodl ponechat, protože asi k vydání překladu spisu Njájavidžajova v dohledné době nedojde.

V Praze v březnu 1924 a červnu 1961.

Dr. O. Pertold